

33. Пеленський Є. Ю. Останній імпресіоніст / Є. Ю. Пеленський // Новий Час. — 1935. — Ч. 12. — С. 8.
34. Пеленський Є. Ю. Остання збірка поезій Б. І. Антонича / Є. Ю. Пеленський // Літературно-науковий додаток «Нового Часу». — 1938. — Ч. 15. — С. 2.
35. Пеленський Є. Ю. Плужанство на зламі / Є. Ю. Пеленський // Дажбог. — 1933. — Ч. 2.
36. Пеленський Є. Ю. Прикрий недогляд / Є. Ю. Пеленський // Дажбог. — 1933. — № 10. — С. 10—12.
37. Пеленський Є. Ю. Старі поети нової доби / Євген Юлій Пеленський // Вістник. — 1929. — Т. 99, кн. 6.
38. Пеленський Є. Ю. Сучасна наддніпрянська поезія / Є. Ю. Пеленський // Новий Час. — 1935. — Ч. 126. — С. 8.
39. Пеленський Є. Ю. Сучасне західньо-українське письменство: Огляд за 1930—1935 рр. / Є. Ю. Пеленський. — Львів : Літературна Бібліотека, 1935.
40. Пеленський Є. Ю. Тичина сьогодні / Є. Ю. Пеленський // Новий Час. — 1934. — Ч. 134. — С. 8.
41. Пеленський Є. Ю. Українська культура шукає мецената / Є. Ю. Пеленський // Новий Час. — 1934. — Ч. 116.
42. Пеленський Є. Ю. Християнські елементи в повоєнній наддніпрянській поезії / Є. Ю. Пеленський // Дзвони. — 1935. — Ч. 12.
43. Пеленський Є. Ю. Чужинці про нашу літературу / Є. Ю. Пеленський // Новий Час. — 1930. — Ч. 104. — С. 9.
44. Пеленський Є. Ю. Шевченко-клясик (1855—1861) / Є. Ю. Пеленський. — Львів ; Краків : Українське Видавництво, 1942.
45. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології : у 3 т. / Юрій Шерех. — Х. : Фоліо, 1998. — Т. 1. — С. 166.

Вікторія Яцишин

ХАРИТАТИВНА АКЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ у 30-ті рр. ХХ ст.

(За матеріалами західноукраїнської преси)

У статті на основі публікацій західноукраїнської преси висвітлено добродійну діяльність греко-католицької Церкви на території Галицької митрополії у 30-ті рр. ХХ ст. З'ясовано передумови діяльності Католицької акції на українських етнічних землях й охарактери-

ризовано загальні тенденції та прояви її харитативної (доброчинної) складової.

Ключові слова: *Католицька акція, харитативна діяльність, греко-католицька Церква, мирянський рух.*

В статті на основаних публікацій заходноукраїнської преси досліджена благотворительная діяльність греко-католицької Церкви на території Галицької митрополії в 30-е рр. ХХ ст. Определены предпосылки деятельности Католической акції на українських етнічних землях и охарактеризованы общие тенденції и проявлення ее харитативной (благотворительной) составляющей.

Ключевые слова: *Католическая акція, харитативная діяльність, греко-католицька Церковь, мирянське движение.*

The article highlights the charity activities of Greek-Catholic Church on the territory of Halych Metropolis in the 30s of the XX century as based on the western Ukrainian periodicals. Prerequisites of Catholic Action on Ukrainian ethnic lands have been analyzed. And also general tendencies and manifestations of charitable component of Catholic Action have been characterized.

Key words: *Catholic Action, charity activities, Greek-Catholic Church, lay movement.*

Харитативна, чи, іншими словами, доброчинна, діяльність греко-католицької Церкви була однією із складових Католицької акції — мирянського руху міжвоєнного періоду, що відіграв вагомий роль у християнізації українського суспільства Галичини. Актуальність дослідження цього питання зумовлена посиленням інтересу до церковної історії ХХ ст. та потребою дослідити здобутки Католицької акції, метою якої визначалося перебудувати суспільну свідомість. Після проголошення незалежності України виникла необхідність переосмислення цих процесів у контексті розвитку греко-католицької Церкви та продовження позитивного досвіду минулих поколінь.

Однак, незважаючи на важливість для українства Галичини діяльності Католицької акції, досі це питання не відображено в українській історичній науці. Ця проблематика недостатньо висвітлена, оскільки обмежується дослідженням поодиноких аспектів тогочасної церковної історії. Доброчинну діяльність греко-католицької Церкви висвітлювали здебільшого через призму меценатської діяльності митрополита Андрея Шептицького, окремих церковних товариств та чернечих об'єднань. Ці аспекти розкрито у працях В. Бадяка, О. Бергена, С. Гнот, І. Паславського, Б. Савчука та ін. Проте

до сьогодні немає серйозного наукового дослідження, що з'ясувало б роль Католицької акції та її добродійних починів у суспільному житті галицьких українців міжвоєнної доби.

Мета цієї статті — проаналізувати публікації західноукраїнської преси, в яких розглядалися історичні передумови діяльності Католицької акції на українських етнічних землях та містилася оцінка загальних тенденцій і проявів її харитативної (доброчинної) складової.

Слово «charitas» («caritas») походить від грецького χάρις — ласка, подяка. В кожному суспільстві є громадяни, які потребують допомоги ближніх. Це — вбогі, старі та каліки, що нездатні утримувати себе, сироти, які не мають рідних та майна, хворі, що потребують опіки. З появою християнства відбулася якісна зміна у ставленні до ближнього, якого потрібно «любити як самого себе», незважаючи на національну приналежність та віросповідання. Таким чином, харитативний акт — це акт любові Бога, що проявляється у ставленні до свого ближнього. Внутрішній зміст харитативного акту — це любов Бога, її зовнішнє оформлення — це любов ближнього, що проявляється у милосерді щодо душі і тіла [14, ч. 3(4), с. 17]. Лише таке добродіяння можна назвати харитативним з погляду католицької етики, що має на меті «душі вбогих та їх спасіння».

Св. Тома Аквінський стверджував: «Вищий прояв християнського милосердя мусить виходити з любові Бога». Цей вислів засвідчує відмінність між харитативною акцією та гуманітарною, т. зв. публічною (суспільною), опікою. Тож навіть найкращі добродійні чини, що великою мірою полегшують життя людей, але «не спираються на мотиви Божої любові — не будуть актами харитативними в католицькому розумінні».

Основні принципи харитативної діяльності сформульовано у такий спосіб:

1) «Почини милосердя є натхненні любовію ближнього для любові Бога». Тобто коли у нужденному вбачаємо Христа, який ототожнював себе з бідняком: «Що ви зробили одному з моїх найменших братів — це ви мені зробили» (Мт 25: 40).

2) Матеріальне милосердя є засобом і підготовкою до морального милосердя. Добродійність легкодушна і поверхова ніколи не бачить у потребуєчому його душі, яка часто більше страждає, ніж

тіло, і не намагається вирішити цю проблему. Католицьке милосердя є мудре і дбайливе, його добродійність є повною та цілісною, оскільки «за посередництвом тіла дістається до душі» (втамування потреб тіла заспокоює душу). Дар милосердя не лише допомагає, а й покращує стан та підносить людину, і саме тоді вчинки милосердя стають найкращими засобами апостольства.

3) Милосердя приносить душевну користь тому, хто його чинить. Наприклад, члени католицького Товариства св. Вікентія з м. Пауль поставили за мету християнське вдосконалення, виконуючи «наказ любови, яка виховує».

4) Обов'язкова підпорядкованість церковній владі, яка видавала відповідні рішення про католицький характер добродійних діянь [14, ч. 3(4), с. 18].

Для повнішого усвідомлення завдань Католицької акції в її харитативній частині необхідно проаналізувати програму Католицької акції у всій повноті.

Змістом Католицької акції є співпраця мирян в ієрархічному апостольстві католицької Церкви для захисту засад віри і моралі, а також розвитку корисної суспільної діяльності під керівництвом церковних достойників, незалежно і «понад» політичні партії, з метою оновити і оздоровити життя у родинах та суспільстві. У пастирському листі «Про Католицьку акцію» від 13 грудня 1936 р. митрополит А. Шептицький та єпископи Г. Хомишин і Й. Коциловський наголошували: «Ті, що ідуть в ряди Католицької Акції до цього апостольства, самі собі приспорюють честь, бо віддають себе Божому Провидінню на добро людськості і заслуговуються для Церкви і суспільності, стають світськими душпастирями, апостолами». Адже «Католицька Акція — це католики доброї волі, що підуть дорогою Христа до правди і життя». З огляду на це найкращою формою апостольства «є дати з себе добрий примір. Особисте апостольство над самим собою виробить апостольство збірне, всіх організацій. А потреби і завдання вийдуть самі... «Бідних завсіди майте між собою», є отже відразу що робити, є чому посвячуватися» [15, с. 1]. Однак цей рух мирян не ставив за мету зосереджувати усі харитативні почини, а лише координувати їх. Саме про таке координаційне завдання йдеться в енцикліці Папи Пія XI очільникам італійської Католицької акції [14, ч. 4(5), с. 18].

Необхідно вказати, що у Галичині добродійні заходи були давньою традицією. Від початку впровадження християнства на українських землях духівництво опікувалося найбільш нужденними, а також спонукало до добродійності заможних громадян, допомога яких мала приватний характер. Від XVI ст. у Львові при церквах були створені церковні братства [9, с. 278] — релігійні та культурно-просвітницькі організації львівських міщан, одним із напрямів діяльності яких і була добродійність. Однак починаючи з кінця XVIII ст. братства почали занепадати і невдовзі були ліквідовані австрійською владою. Добродійність знову стала прерогативою Церкви та чернечих об'єднань. Лише у XIX ст. з виникненням нових соціально-економічних та політичних реалій знову виникла потреба організації мирянських товариств, діяльність яких тісно пов'язувалася б із добродійністю. Було засновано добродійні товариства, а саме: св. Івана Милостивого, Товариство ім. св. Йосифа, Братство християнської любові, секції при Марійських товариствах. Їхня діяльність доповнювала добродійну працю чернечих об'єднань. До прикладу: 1892 р. оо. василіани заснували згромадження сестер-служебниць, яке займалося опікою «захистів» (притулків) для сиріт та людей похилого віку, денних «захоронок» для дітей, дошкільним та шкільним вихованням, провадило господарство у семінаріях тощо. Наприкінці 30-х рр. XX ст. згромадження нараховувало 700 сестер за обітами та новіціат із 100 осіб у Кристинополі (тепер — м. Червоноград). 1938 р. сестри працювали у 124 домівках, з них у Галичині — 85 домівок, решта — в різних регіонах Європи, а також у Канаді, США та Бразилії. Усюди вони намагалися прийти на допомогу потребуючим з моральною опікою та підтримкою [8, с. 5].

Після закінчення Першої світової війни європейські держави приймали відповідні закони для урегулювання назрілих суспільних проблем. 1930 р. у II Речі Посполитій католицькі організації домагалися затвердження нового закону про суспільну опіку над «робітниками та працівниками», що було необхідно через світову економічну кризу, яка спричинила появу великої кількості безробітних [21, с. 7]. Попередній закон від 1923 р. встановлював державний захист лише для семи категорій населення, не враховуючи цих громадян. Церковна ж діяльність опиралася на загальнолюдські та християнські традиції.

Доброчинна діяльність католицької та греко-католицької Церков мала два основних напрями. Церква організувала матеріальну допомогу й опіку над старими, сиротами, хворими, немічними, убогими та іншими потребуючими, щоби вони мали змогу фізично існувати. Крім того, вона докладала зусиль, аби «врятувати душі цих осіб», дбала про те, щоби хворі та помираючі «погодилися з Господом Богом, висповідалися і прийняли Святі Тайни, а тим самим здобули душевний спокій» [18, с. 2]. Церква навчала, щоби усі, хто потребують, жили християнським життям. Окрім того, вона працювала над тим, щоби «дітей і молодь виховувати в християнському дусі». Оскільки саме ці засади є доброчинністю у ширшому значенні, добродійний чин можна трактувати ще й акцією любові [25, с. 22].

Католицька Церква, опираючись на численні ініціативи своїх вірних, могла залучати до своєї харитативної діяльності різноманітні допомоги. Натомість суспільна опіка регулювалася чітко визначеними законом приписами.

Публічна опіка мала у своєму розпорядженні великі матеріальні засоби, які часто неможливо було отримати через непоінформованість населення. Тож завдяки харитативній діяльності Католицької акції планувалося створення при парафіях інформаційних центрів, які, з одного боку, повинні були спрямовувати вірних у потрібні державні заклади, а з іншого — забезпечувати належне виконання органами публічної опіки своїх завдань. Вірні «мали обов'язок» допомагати у роботі закладам публічної опіки, «совісно» виконувати відповідні обов'язки і виступати довіреними особами харитативної акції. Отже, Католицька акція, зокрема її харитативна форма, повинна була співпрацювати з організаціями й установами публічної опіки і використовувати їх для потребуючих.

Однак траплялися непоодинокі випадки, коли в установах публічної опіки панував «ворожий Католицькій церкві дух», тоді представники харитативного чину Католицької акції «не повинні були» підтримувати ці установи. До прикладу: у сирітських притулках, організованих Львівською міською управою, діти української національності і греко-католицького віросповідання не мали можливості виховуватися у «своєм обряді і народності», тому греко-католицька Церква організувала власні сиротинці під опікою чернечих згромаджень [18].

Історично склалося, що церковна харитативна діяльність була першоосновою у громадській опіці, обов'язки якої пізніше перейшли під патронат публічної опіки. Це стосувалося, зокрема, шкільництва та лікарської допомоги знедоленим.

Саме тому не можна окреслити чітких кордонів між публічною та добродійною опіками. Харитативна допомога Католицької акції безпосередньо залежала від приватних починів мирян та ініціювала створення таких інституцій, організувала такі форми допомоги, які охоплювали також аспекти публічної опіки. З огляду на це одна особа могла отримувати допомогу завдяки публічній і греко-католицькій добродійності. Публічна опіка й католицька харитативна діяльність мали взаємно доповнюватися, якщо це було можливо, однак значною мірою це узгодження залежало від конкретних суспільно-політичних обставин.

Для реалізації цих завдань 17 березня 1933 р. було засновано «Українську Раду Суспільної Опіки» (УРСО), до складу якої входили делегати від греко-католицького єпископського ординаріату зі Львова, Станіслава (тепер — м. Івано-Франківськ) і Перемишля, головної управи «Рідної Школи», «Просвіти», Крайового товариства охорони дітей та опіки над молоддю, Львівської філії цього Товариства, «Сирітського Захисту», Товариства вакаційних осель, товариств «Українська Захоронка», «Відродження», Товариства прихильників освіти, «Батьківського Кружка» Української державної гімназії (Головної), «Б. КР. Філії» Української державної гімназії, «Б. КР. Дівочої Гуманістичної Гімназії «Рідної Школи», «Б. КР.» Всенародної школи ім. Шашкевича, повітового союзу «кружків» «Рідної Школи», «порадні для вибору звання», «Союзу Українок», Львівської філії «Союзу Українок», Українського гігієнічного товариства, Українського лікарського товариства, «Українського спортивного союзу» й кооптовані особи. Головою УРСО було обрано М. Паньчишина, заступниками — о. В. Лициняка, В. Целевича, секретарем — О. Філяса, скарбником — Г. Павлюха. Завданнями цієї організації визначалося сформулювати засади діяльності в ділянці суспільної опіки для окремих українських установ, об'єднати їх для співпраці, впливати на діяльність існуючих установ з метою «застосування нових здобутків науки та практики», популяризувати суспільну опіку, збирати й узагальнювати інформацію та статистичні

дані про відповідні установи, ознайомлювати населення із законодавством і розпорядженнями влади щодо цих питань [23]. Таку інформаційну роботу проводили переважно за допомогою періодичних видань, які публікували «Комунікати» добродійних товариств, оголошення про збір пожертв на добродійні цілі, адреси «Кас хворих» [4; 5].

Однак суспільство мало опиратися також і на філософські, релігійні, моральні здобутки у цій сфері [10, с. 5], тому виникла потреба реформування не лише законодавчої бази, а й суспільних відносин загалом. «Ідея добра стоїть вище від ідеї буття» — цю думку поділяли визначні філософи, зокрема В. Соловйов, В. Віндельбанд, Г. Рікерт, О. Шпанн. Християнські етичні та релігійні засади, які сприяють вирішенню суспільних питань, докладно пояснювали у своїх енцикліках Папи Лев XIII та Пій XI. Церква активно відгукнулася на цю потребу якісних змін заснуванням нового мирянського руху.

У 30-ті рр. XX ст. постав організований рух українських мирян як частина всесвітнього, відомого п. н. Католицька акція, проголошеного Папою Пієм X ще 1905 р. в енцикліці «*Il fermo proposito*». Провідною ідеєю цього руху визначалося те, що саме миряни «становлять правдиві кадри воюючої церкви» і співпрацюють, щоби сповнювалася воля Божа, дотримувалися Божі та церковні заповіді, панувала справедливість у всьому, «щоб не було таких, що роблять кривду й терплять кривду, щоби не було згіршень, щоби всі старалися робити якнайбільше добра для ближніх, щоби не було нуждарів, а сироти, хорі, каліки, старці, безробітні мали запевнену опіку приватню і суспільну, щоби всі були овіяні Христовим духом...» [11, с. 44]. З огляду на це Католицьку акцію можна трактувати як участь мирян у ієрархічному апостольстві греко-католицької Церкви. «Під апостольством розуміємо заходи, працю, взагалі всяку діяльність в тій цілі, щоби Христове Царство розширялось на землі й гуртувало людей для Божої слави й спасіння їх душ» [11, с. 42].

Відзначимо, що існують різні види апостольства — відповідно до засобів, якими виконуються, або предмета, до якого належать, — апостольства молитви, терпіння, прикладу та діла.

Апостольство діла (за Каллером — автором підручника «*Unser Laienapostolat*») поділяється на три частини: вступне апостольство,

апостольство діл милосердя щодо тіла, або апостольство харитативних діл, і апостольство духовного милосердя.

Апостольство харитативних діл було традиційним виявом добродійності. Адже від перших століть християнства добродійність була необхідною для найбільш знедолених прошарків населення, і за два тисячоліття суспільні інтереси й обставини життя зазнали незначних змін.

Церква послідовно (в історичному контексті) розвивала добродійну діяльність шляхом створення спеціальних чернечих об'єднань та особливих інституцій. На початку 30-х рр. XX ст. католицька Церква утримувала у світі понад 15 700 лікарень на 752 000 ліжок; 13 400 виховних закладів, які опікувалися 668 600 дітьми; 96 300 «яселок» (закладів для найменших дітей); 140 000 лікарських порадень та подібних їм закладів. Разом ця армія харитативного милосердя обіймала понад 265 400 закладів на 1 420 000 ліжок [6]. У своїй добродійності Церква опиралася на християнську доктрину. Греко-католики вели харитативну діяльність, «щоби бути милими Господеві», допомогти ближньому та спасти свою душу. Адже «правдива харитативність є мірилом релігійного життя» [26].

Апостольство милосердя набуло світового поширення через таку форму організації, як Товариство св. Вікентія з м. Паульо. У зазначений період особливо активно розвивалася харитативна акція у Німеччині, зосереджуючись у парафіях. Наприклад, харитативна акція парафії св. Михайла у Берліні займалася пошуком хворих та убогих, відвідинами потребуючих, різноманітними допомогами, працею у міських добродійних установах тощо. Польська харитативна акція теж успішно розвивалася, зокрема, у Львові активно працювали Товариство пань милосердя св. Вікентія з м. Паульо, чоловіче Товариство св. Вікентія, Католицький союз польок, а також Апостольство хворих. Тільки Товариство пань милосердя мало у Львові 10 парафіяльних філій і 6 секцій, у Львівській римо-католицькій архієпархії співпрацювали 799 членів та 2707 членів-помічників. Члени цього апостольства відвідували родини, які Товариство взяло під свою опіку (лише у Львові — понад 400 сімей), готувалися щоденні безкоштовні обіди для потребуючих. Побіч того, окремі секції Товариства опікувалися відвідуванням та допомогою хворим у лікарнях, притулках, недільними зборами молоді,

допомогами ув'язненим, організацією спеціальних швацьких майстерень, вироби яких безкоштовно передавалися потребуючим, тощо. Подібно працювали й інші організації [20].

Таким чином, у 30-ті рр. ХХ ст., у період масштабної світової економічної кризи, усі добродійні заходи мали величезне значення, оскільки допомоги потребувала велика кількість людей у всьому світі. Саме добродійна діяльність була найбільш показовою ознакою християнських чеснот і найбільш доцільною в умовах соціальної та економічної кризи. І саме з харитативної акції у Галицькій церковній провінції греко-католицької Церкви її достойники планували розпочати українську Католицьку акцію. «Кожна праця на національно-політичному, економічному і культурно-освітньому полі лише тоді дасть найкращі висліди» [11], коли опиратиметься на потужну організацію, де як окремі одиниці, так і колектив будуть точно виконувати поставлені завдання. Усвідомлення цих принципів дозволили церковним ієрархам організувати найважливіші в ті важкі часи добродійні заклади.

Українці теж мали досвід заснування добродійних установ. Ще 1915 р. у Львові було створено Митрополичий комітет опіки над виселенцями, що на території Галичини організував надання моральної і матеріальної допомоги виселенцям, яких військова влада через воєнний стан виселяла з місць їхнього проживання. Митрополичий комітет стежив за тим, щоб австрійська влада дотримувалася своїх зобов'язань стосовно виселенців, а також допомагав матеріально.

Перший сирітський притулок був заснований ще перед Першою світовою війною у Станіславі о. І. Гордієвським. З ініціативи о. В. Лициняка перший український сиротинець був створений у Львові. 1916 р. засновано Український єпархіальний комітет опіки над воєнними сиротами. Головою комітету став (після повернення з Росії) митрополит А. Шептицький, а віце-головою — о. В. Лициняк. Львівський єпархіальний комітет активно працював на теренах краю — у Перемишлі, Станіславі також були організовані єпархіальні комітети опіки над воєнними сиротами.

На 1930 р. греко-католицька Церква організувала у Львівській архієпископії 15 сирітських притулків на 400 дітей — у Бережанах, Болехові, Долині, Городку-Ягайлонському, Яхторові, Калуші,

Кам'янці-Струмиловій, Львові (для дівчат і хлопців), Сколе, Тернополі, Вишнівчику та Журавні. У станіславській дієцезії було організовано 8 «захистів» на 200 дітей — у Борщеві, Городенці, Грабівці, Коломиї, Снятині, Станіславі (для дівчат і хлопців). У Перемиській дієцезії функціонувало 2 притулки на 60 дітей — у Дрогобичі та Новосілці. Усі сиротинці вели чернечі чини сс. василіанок, сс. служебниць, сс. студиток, отців-студитів [4]. Більшість «захистів» існували на пожертви вірних. Особливу увагу потребам доброчинності приділяв митрополит А. Шептицький, який дбав про кожен вияв суспільно-політичного життя українців.

Окрім сирітських притулків, греко-католицька Церква сприяла також створенню бурс та інтернатів для бідних школярів, організації гімназій, учительських семінарій та фахових шкіл. Її особливою опікою послуговувалася «Рідна Школа».

У непоодиноких випадках стихійних лих, у результаті яких страждало українське населення Галичини, Церква організовувала активні «рятункові акції». Наприклад, після великої повені 1933 р. було створено Крайовий комітет допомоги жертвам повені, що координував надання допомоги для 14 повітів та 77 місцевостей, що постраждали від цього лиха. І знову першими відгукнулися вірні усіх парафій Галичини. Було створено парафіяльні комітети допомоги жертвам повені, що організовували збір одягу та продуктів по селах, а також «грошеві збірки» у містах. Ці всенародні пожертви мали величезне значення для потребуючих [13].

Наслідком світової економічної кризи на початку 30-х рр. було особливо важке становище безробітних, тому створювалися українські комітети допомоги безробітним і вбогим у трьох східногалицьких воєводствах. Ці комітети співпрацювали з державними воєводськими комітетами для «злагодження нужди населення». Потреба допомоги була нагальною для величезної кількості безробітних та їх сімей: «Жертви треба розділити поміж безробітних по містах і селах, і то не лише тим, що втратили працю, але й тим, що не можуть найти праці, однак тільки тоді, коли безробітний не має можливості прожитку, як також поміж убогих і потребуєчих помочи дітей, старців і калік» [12]. До справи допомоги безробітним долучилася і Народна організація українців м. Львова, у якій був створений спеціальний «харитативний реферат» (очолив о. Л. Куницький).

Здійснювався збір грошей на безкоштовні обіди, частину коштів передавалося на потреби Товариства св. Івана Милостивого, яке проводило постійні добродіні акції. Окрім того, функціонували три «допомогові центри дарових обідів» у Львові: святоюрський, на Ринку, на Личакові [7].

Невтішною була і сільська дійсність, що визначалася такими постійними прикметами, як нужда та зубожіння, а також «деморалізація, не пошанування чужої власності, упадок віри». Відзначимо, що Церква особливо переймалася моральним здоров'ям села: «Верства найбідніших дається легко ловити ріжним ворожим віри течіям, як комунізм, соціалізм, радикалізм. Хитро вони своїми демагогічними кличами ловлять її на свою вудку. А найперший наслідок того упадок віри» [2, с. 35—36]. У зв'язку з кричущою бідністю значна частина селян через «амбіцію і стид» не відвідували церкви й освітньо-культурні товариства. Цим завдавалося насамперед «національної шкоди»: «...бо звичайно ці бідаки пропадають для нашої нації, як верства, можна сказати, національно мертва» [2, с. 36]. Це особливо пригнічувало, позаяк галицькі селяни здебільшого були малоземельними та безземельними, з великою кількістю дітей у родині і відповідно величезною дитячою смертністю. У зв'язку з цим метою Католицької акції визначалося надання допомоги «цим найбіднішим братам, яких доля кинула на поталу, а люди за них забули». З цього огляду надзвичайно важливими були матеріальна допомога, милосердя, любов, щире слово — ті складові, на фундаменті яких миряни планували працювати у рамках Католицької акції. Метою харитативної акції мали стати пошуки тих, які найбільше потребували радше моральної допомоги, ніж матеріальної, «щоб вийти на шлях праведний». Особливим обов'язком учасників Католицької акції визначалося прагнення вділити селянству «ще щось для душі». «Властиво щира харитативна праця в повнім значінню того слова може врятувати для нашої Церкви й народу багато душ і не дозволить їм пропасти. Духовно відродити цю крайню вбогу верству народу — це властиво найбільший обов'язок. І тим ми покажемо, що в серці в нас любов і милосердя для ближнього» [2, с. 37]. До співпраці у харитативній ділянці закликалося усі церковні та світські товариства (особливо кооперацію).

Основні напрями добродіні діяльності включали ще й милостиню убогим, яку подавали усі вірні, а також «святочні» збірки на

Різдво [24] та Великдень [16; 17]. У ці великі свята кожен християнин мав ще раз переосмислити свій спосіб життя і по можливості піднести до Бога тих, «що живуть без шлюбу, мають нехрещені діти, живуть у незгоді або тяжко хворі», подати розраду та допомогу, зрештою, усвідомити, що «це та душа, що я взяв її на свою совість...», — і це теж було Католицькою акцією, оскільки трактувалося як «доцільно зорганізована поміч світським душпастирям у спасінні душ і ширенні Христового царства» [15].

Окрім головних товариств, ідею Католицької акції втілювали також апостольства. Харитативну акцію координував Генеральний інститут церковної провінції греко-католицької Галицької церкви, створений 1 грудня 1933 р. При цій інституції планувалося створення окремої харитативної комісії.

Загалом, суспільна опіка і добродійність були більш притаманні жіночим організаціям [20, с. 4]. Традиційно жінкам властива «ніжна вразливість серця, котра є поміччю в її покликанні до піклування слабими і потребуєчими; і має те, чого звичайно недостає чоловікові, а саме дар скупчення духового і практичного примінення себе до обставин». З огляду на це апостольство, що входило до програми Католицької акції, було особливим привілеєм Союзу католицьких жінок. Основними ділянками роботи Союзу були: 1) допомога у справах опіки над дітьми та хворими, що потребували лікування в санаторіях; 2) заснування шкіл «шиття і кравецтва», домашнього господарства; «захистів» для молоді; опіка над малозабезпеченими (шпитальні помічниці, швачки та ін.). Головний осередок Союзу протегував два напрями добродійної роботи: а) збір білизни, одягу та засобів першої необхідності для бідних родин; б) організація конференцій і заснування жіночих товариств св. Вікентія з м. Паульо. Організація планувала розширити мережу цих товариств й активізувати їх корисну діяльність, щоби виконати девіз Католицької акції — творити добро навколо себе [22, с. 34].

Важливими складовими харитативної акції були Український союз милосердя й апостольство хворих. Планувалося створення осередку, що мав об'єднати та спрямовувати усю харитативну акцію парафій. Головному осередку у Львові (харитативній комісії при Генеральному інституті Католицької акції) мали підпорядковуватися структури в єпархіях, а ті, своєю чергою, — згуртовувати дека-

нальні й парафіяльні союзи милосердя. До парафіяльного союзу милосердя планувалося входження як фізичних осіб, так і юридичних (братства, читальні тощо). До вищих організаційних рівнів — тільки юридичні особи: до деканального союзу — парафіяльні союзи, до єпархіального — деканальні і парафіяльні.

Ідею апостольства хворих уперше реалізував нідерландський священник Віллен-Борг 1925 р. В той час у суспільстві панувало переконання, що хворі потребують усамітнення, тож не можуть брати діяльну участь в житті громад. Коли ж цей священник організував кілька спеціальних служб для недужих, то суспільні настрої кардинально змінилися.

Упродовж нетривалого часу ця ідея знайшла прихильників у багатьох європейських країнах — Бельгії, Голландії, Німеччині, Франції та ін. Членами апостольства стали майже 250 000 вірних у різних країнах світу. 1933 р. було організовано 15 національних секретаріатів. У II Речі Посполитій 1933 р. до Апостольства недужих (його секретаріат був створений 12 травня 1930 р.) належали 12 000 хворих. На українських землях у складі II Речі Посполитої була велика кількість важкохворих, інвалідів та немічних, тож «було б шкода, щоб марнувалися терпіння нашого українського народу, а їх цілі гекатомби» [3, с. 21]. Адже основною метою цих «терпінь» було єднання з «терпіннями Христа» в молитві за кращу долю українців. Українська Католицька акція планувала створення такого апостольства у Галичині.

Це апостольство не мало організаційної форми товариства, тому не йшлося про створення опіки здорових для спасіння недужих. Навпаки: його членами були самі недужі — це був «побожний союз, стоварищення, до котрого належали лише хворі» та недужі.

Член союзу мав усвідомлювати важливість приналежності до апостольства, до якого належали чверть мільйона таких, як він. Це підтримувало людей морально, і вони не почувалися баластом суспільства, а, навпаки, усвідомлювали, що разом із «терплячим Христом» дотичні до загального спасіння. Таким чином, недужий (член союзу) вважав себе одним із відзначених Божим провидінням і приймав на себе особливе покликання через своє терпіння **спасати** інших. Це позиціонування допомагало і швидшому одужанню хворих через моральну підтримку та віру. Адже вони свої терпіння

могли присвятити членам громади, що жили у важких гріхах, «далеко від Христа», і які «зійшли на злу дорогу», — зубожілим, безробітним, ув'язненим, а також просити у молитвах за «священничі покликання», за «санацію» (очищення) громадського життя [3, с. 20]. Тож через Апостольство хворих терпіння ставало наснагою і творчою потугою.

Членом союзу міг стати кожен, «хто лише має добру волю, але лише той, що обтяжений якимсь терпінням довготривалим — не хвилимовим, все одно духовним, чи фізичним (хвороба, апатія, страта, старість, каліцтво, дуже велика біда і т. д.)» [19, с. 21]. Для членства в Апостольстві хворих потрібно було виконати лише три умови: «1) переносити терпіння з підданям Божій волі; 2) зносити їх у злуці з муками спасителя; 3) жертвувати їх Богу за спасення світу».

Однак це не означало, що хворий не мав прагнути стати здоровим. Недужий для членства в апостольстві повинен був зголоситися (особисто або через родичів) до секретаріату апостольства. Для засвідчення членства в апостольстві хворий отримував із секретаріату підтвердження, що містило: 1) лист із поясненням цілей апостольства; 2) грамоту про прийняття з членською молитвою; 3) посвячену відзнаку — хрестик; 4) щомісячний лист (пошання), який був підтримкою і через нього кожен член союзу мав духовно єднатися із «тисячами інших апостолів». Саме завдяки листуванню з секретаріатом апостольства хворий міг активно співпрацювати у цій справі. Для популяризації апостольства долучалися насамперед ті, що доглядали недужих, священники, лікарі, члени Католицької акції.

Передумовою для створення українських секретаріатів Апостольства недужих були спеціальні Богослужіння для хворих, які організовував о. Цегельський у Струсові, та періодичні Служби Божі у «день хворих» [1] в Успенській церкві у Львові. Ці Богослужіння, апробовані у французькому м. Люрд, переконливо допомагали вірянам, бо дарували погіху, та й здоровим «давали нагоду співпереживання» з ближніми і «правдиву любов через сповнення діл християнського милосердя для душі і тіла». Пропонувалося звернути увагу всієї громадськості та добродійних організацій на важливість такої харитативної діяльності.

Добродійні товариства або родичі дбали про перевезення хворих до парафіяльної церкви, де відбувалися спеціальні Служби Божі,

в яких хворі отримували святе причастя та «благословення кожного хворого св. Тайнами», особливу увагу зверталось на те, щоби кожен хворий долучав свої терпіння до щоденної жертви євхаристійного Христа.

Зв'язок між недужими та Генеральним інститутом Католицької акції був більше духовним, аніж формальним, організаційним. Це апостольство було чи не найбільш результативним, а в історичному контексті його можна трактувати початком Католицької акції загалом [19, с. 18].

Отже, починаючи від 1935 р. (остаточне створення єпархіальних інститутів) Генеральний інститут Католицької акції у Львові почав практичну розбудову двох найважливіших гілок харитативного чину — Українського союзу милосердя (створеного для координації харитативної діяльності Католицької акції) та Апостольства хворих (для них це апостольство мало принести моральне полегшення та духовне очищення). Праця цих структур опиралася на давні традиції українських добродійних і церковних товариств та координувала їхні зусилля. Результатами цієї діяльності було не тільки покращання важкого стану найбільш потребуючих прошарків української спільноти Галичини, а й посилення ролі моральних цінностей та християнської віри загалом у суспільстві.

1. Богослужба для недужих // Правда. — Львів, 1936. — Ч. 23. — С. 1; День хорих // Правда. — 1938. — Ч. 23. — С. 1.
2. Братик І. За долю найбідніших. З практичних завдань Католицької Акції / І. Братик // Католицька Акція. — 1936. — Ч. 3—4 (8—9).
3. Горчинський О. Апостольство недужих / О. Горчинський // Католицька Акція. — 1936. — Ч. 3—4 (8—9). — С. 15—22.
4. Грек.-Кат. Церква і добродійність // Мета. — 1931. — Ч. 17. — С. 4.
5. Де є Суспільні Обезпечальні (Каси Хворих) // Правда. — 1937. — Ч. 8. — С. 3; Комунікат ІІ. Справа доживлювання дітей // Вістник Станиславівської Єпархії. — 1932. — Ч. 4—6. — С. 43—44; На поміч // Мета. — 1935. — Ч. 13. — С. 1.
6. Діло милосердя катол. Церкви // Правда. — 1932. — Ч. 20. — С. 9.
7. Допомога бідним і голодним. Справоздання з Акції товариства св. Івана Милостивого при кафедральній церкві св. Юра за місяць лютий // Діло. — 1933. — Ч. 75. — С. 4.
8. Дещо про діяльність сестер служебниць // Діло. — 1939. — Ч. 175.
9. Енциклопедія Львова. — Львів : Літопис, 2007 — Т. 1.

10. *Конрад М.* Католицька Акція і Суспільне питання / М. Конрад // Католицька Акція. — 1936. — Ч. 2(7). — С. 5—7.
11. Католицька Акція і світське апостольство. — Львів, 1931. — (Правда : перша серія, Ч. 18).
12. На допомогу безробітним і вбогим // Правда. — 1932. — Ч. 1. — С. 5;
Допомога безробітним і вбогим // Правда. — 1932. — Ч. 7. — С. 4.
13. На допомогу жертвам повені : комунікат Ч. 4 // Правда. — 1933. — Ч. 36. — С. 3.
14. *Назарко І.* Католицька акція і харитативна акція / І. Назарко // Католицька Акція. — 1935. — Ч. 3(4). — С. 17—18; Ч. 4(5). — С. 17—18.
15. Пастирський лист про Католицьку Акцію... // Нова Зоря. — 1937. — Ч. 1. — С. 1—2.
16. Передсвяточна пригадка // Правда. — 1938. — Ч. 16. — С. 1.
17. Поможім найбіднішим! // Діло. — 1933. — Ч. 52. — С. 4.
18. Публічна суспільна опіка і Католицька Церква // Мета. — 1931. — Ч. 8.
19. *Редько Ю.* Наше вчора, сьогодні и завтра / Ю. Редько // Католицька Акція. — 1935. — Ч. 2(3).
20. Суспільна опіка і наші занедбаня // Правда. — 1933. — Ч. 11. — С. 4—5.
21. Суспільне убезпечення. На трьох засадах: примусу, загальності й територіяльності // Правда. — 1930. — Ч. 7.
22. *Тишинська Е.* Участь жіноцтва в Кат. акції. II Програма жіночого Католицького Союзу / Е. Тишинська // Католицька Акція. — 1936. — Ч. 3—4 (8—9). — С. 29—34.
23. Українська Рада Суспільної Опіки // Діло. — 1933. — Ч. 113. — С. 4.
24. У свята Різдва Христового. Пам'ятаймо про бідних у парохії // Правда. — 1939. — Ч. 2. — С. 2.
25. *Філяс О.* Велика прогалина / О. Філяс, М. Дзерович // Католицька Акція. — 1936. — Ч. 2(7).
26. Харитативна діяльність католицької церкви // Мета. — 1931. — Ч. 7. — С. 9.

Олександра Плитус

БІБЛІОГРАФІЧНА ІНФОРМАЦІЯ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ТОВАРИСТВА «РІДНА ШКОЛА»

У статті аналізується діяльність редакцій часописів Українського педагогічного товариства «Рідна Школа» з розповсюдження бібліографічної інформації у Галичині наприкінці XIX — у першій тре-